

Prof.dr Nedžad Bašić, redovni profesor, naučni savjetnik Evropskog defendologija centra Banja Luka

RATOVI AUTORITARNIH BOGOVA

„Oče, molimo se da nastavite davati našem Predsjedniku snagu koja mu je potrebna da vodi našu veliku naciju. Molimo se za Vaš nebeski blagoslov nad njim, u Isusovo ime“. (USA News, March 6, 2026).

Bilo je neobično i malo očekivano gledati grupu američkih kršćanskih evangelističkih vođa u Ovalnom uredu Bijele kuće, gdje se javno obraćaju Bogu moleći ga da usliši njihovu molbu da njihovom autoritarnom vođi podari srce, um i mudrost s neba, da ga vodi u izazovnim vremenima s kojima se danas kršćanstvo suočava. Bio je to poziv iz središta velike vojne sile koji je više ličio na poziv na krstaški pohod s početka Srednjeg vijeka nego na molitveni sastanak vođe i vjernika na početku 21 stoljeća. Poslata u etar ta nadrealna scena nosila je jasnu poruku čovječanstvu da se politika autoritarnog režima USA nalazi na samoj ivici ludila i potpune iracionalnosti, kako bi se potencijalni protivnik ili partner suočio sa iluzijom pružanja otpora autoritarnom vođi. Ako se uz ovu biblijsku scenu atačira poruka koju je prije samog početka pogroma u Gazi izrekao izraelski autoritarni vođa citirajući božiju zapovijest iz stare jevrejske biblije – Tore, u kojoj vrhovni bog Jevreja zapovjeda: „Sada idi, napadni Amalečane i potpuno uništi sve što im pripada. Ne šteti ih; pogubi ljude i žene, djecu i dojenčad, goveda i ovce, deve i magarce“, slika svijeta postaje sumorna. Ako se u ovaj matriks uključi i poziv Rusima koji im je uputio njihov Patrijarh na samom početku agresije na Ukrajinu, i ako se pri tom uzmu u razmatranje kognitivni problemi sa kojima se suočavaju već ostarjeli autoritarni lideri USA, Rusije i Izraela, sliku budućnosti čovječanstva prekriva još tamnija sjenka.

Konformizam, poslušnost i agresivnost

Kraj aparthejda, velike globalne reforme, pad berlinskog zida, demokracija, liberalizam, kapitalizam, egalitarizam, slobode i prava čovjeka bile su glavne smjernice kojima se svijet kretao sve dok autoritarni populizam na samom početku 21 stoljeća nije zaustavio rast demokracije i time otvorio prostore za nastanak „autoritarnog svijeta“ u kojem će srednjovjekovni božanski sistem vrijednosti zauzeti središnje mjesto, pretvarajući vjerske simbole narodnog i civilizacijskog identiteta u nove pokliče za okupljanje masa. Pozivajući se na Boga, autoritarni populizam sve moćnije rasplamsava kulturne i vjerske ratove, što sve više gura svijet u sukobe između moralne dekadencije modernog svijeta i tradicionalnih duhovnih vrijednosti Srednjeg vijeka, pretvarajući 21 stoljeće u eru

kulturnih i vjerskih ratova, koje predvode autoritarne intelektualne i političke elite krajnje desnog autoritarnog populizma.

Autoritarni populistički režimi ograničavaju internet, zabranjuju abortus, modificiraju borbu protiv nasilja u porodici, nameću zakone o bogohuljenju, favorizuju običaje i tradicionalne nacionalističke vrijednosti, spriječavaju feminizam i odbacuju LGBTQ prava, kao zaštitu društva od moralne korupcije liberalizma. Za njih individualizam, ljudska prava, raznolikost, rodna ravnopravnost, LGBTQ... prava i vjerske slobode su samo najnoviji oblici dekadentnog liberalnog moralnog imperijalizma i vjesnici društvenog i moralnog haosa i propadanja. Motivirani su nativističkim i antiimigrantskim stavovima, vežu se za kršćanske simbole kako bi odvojili „nas“ od „njih“. „Paradiraju s kršćanskim križevima na skupovima, koriste simbole križara u svojim memovima i traže saveze s konzervativnim kršćanskim grupama. 21. stoljeće pretvaraju u eru svetih ratova koji se protežu cijelim svijetom, u vrijeme kada se čini da privlačnost stvarne religije opada“. Pseudoreligijski autoritarni populizam vješto premjesta moralne norme u sukob između moralne dekadencije modernog svijeta i tradicionalnih duhovnih vrijednosti iz Srednjeg vijeka, vješto gurajući taj sukob u moderniziranu percepciju konformizma, poslušnosti i agresivnosti čovjeka, što otvara nove dimenzije dominacije i vladanja nad njim. Autoritarni populizam kroz teorije zavjere prikriva uzroke stvarnih realnih problema čovjeka nudeći mu pritom neprijatelja, koji je odgovoran za sve njegove egzistencijalne probleme, kojeg je poželjno ubiti. Time autoritarni režimi otvaraju eru srednjovjekovne plemenske mržnje na samom početku ovog milenija.

Egzistencijalna osveta

U savezu religije, autoritarizma, nativizma i nasilništva, koji današnji svijet drži u okovima, običan čovjek je sve više sklon da podržava bogate i moćne i da sa njima ulazi u savez u borbi protiv siromašnih, nemoćnih i imigranta, optužujući ih za ugrožavanje njegovog životnog standarda (gubitak posla i niske nadnice) i za sve druge njegove nevolje. Pripadnici radničke klase koji su najviše ugroženi, sada otvoreno podržavaju autoritarne političke stranke i vođe koji se obavezuju na smanjenje poreza za bogate, što im daje sve manje šanse za njihovo preživljavanje. Gdje nastaje ova neobična, opasna i nelogična autoritarna populistička paradigma današnjice?

Stalnom prijetnjom nuklearnim ratovima, vjerskom i rasnom mržnjom, terorizmom, velikim migracijskim pomjeranjima i prisilnim potiskivanjem lokalnog stanovništva, stvara se „imaginarna paradigma katastrofe“ koja zasjenjuje „stvarnu paradigmu katastrofe“, u kojoj se nalazi demokracija i čovjek sa njegovim pravima i slobodama. Sa zamjenom paradigme realnih problema čovjeka sa paradigmom imaginarnih poteškoća i strahova, autoritarni populizam

uvodi čovjeka u zonu ludila, iz kojeg izlaz vodi u „politiku egzistencijalne osvete“ kako je to nazvao politički teoretičar William Connolly. Ova „politika egzistencijalne osvete“, u čiju je zamku upala radnička klasa, postaje globalna društvena zaraza krajem prošlog i početkom ovog stoljeća, koja je galvanizirana izljevima kolektivnog religijskog i socijalnog nasilja potaknutim od strane autoritarnih političkih režima i vođa. Modijev uspon na vlast u Indiji započeo je antimuslimanskim pogromom u njegovoj rodnoj državi Gujarat. Identičan uspon krajnjeg autoritarizma i nacionalističkog ludila moglo se jasno vidjeti i u balkanskim ratovima početkom 90ih godina prošlog stoljeća sa ekstremno teškim nepodnošljivim kolektivnim zločinima. Pogromi su izbili i u Delhiju i na Zapadnoj obali sa ekstremnim izlivima iracionalne i intenzivne mržnje sa elementima rasne i vjerske superiornosti i dominacije Hindusa i Jevreja.

Pogrom i pad prosječne potrošnje siromašnog čovjeka (birača) nije bila nikakva prepreka da autoritarne populističke partije učvrste vlast u brojnim zemljama Azije, Evrope i USA. Najbrojnija nacionalistička Bharatiya Janata Party (BJP) Narendra Modia u Indiji ponovo osvaja vlast (2019). i pored drastičnog pada životnog standarda najšireg sloja njenih birača. Na Filipinima, premda je broj siromašnih Filipinaca rastao, Duterteov nasljednik Ferdinand "Bongbong" Marcos Jr. osvojio je 58% glasova (2022.) - što je bilo povećanje od skoro 20 %. U USA mada su prosječni prihodi radničke klase rasli sporije za vrijeme prvog Trampovog mandata nego kod njegovog prethodnika, Tramp, on je u 2020. godine dodao 10 miliona novih birača svojoj bazi.

Odakle dolazi ovaj začuđujući prevrt unutar najsiromašnijeg sloja biračkog tijela početkom ovog milenijuma? Paralelan rast krajnjeg desnog autoritarizma i siromaštva, navodi na pretpostavku da određena podskupina ljudi ima prirodno autoritarni (nacionalistički) profil ličnosti što predstavlja značajan faktor u autoritarnoj politici sa specifičnim političkim preferencama. Ta pretpostavka navela je američkog profesora Stenli Feldmana (Stenly Feldman) da eksperimentiše kako otkriti autoritarni (nacionalistički) profil ličnosti (birača). On je proveo socijalni eksperiment na taj način što je mjerio koliko ispitanik (birač) visoko cijeni hijerarhiju, red, tradicionalnu usklađenost, čvrstu ruku i poslušnost, kao glavne reference autoritaraca, u odnosu na druge porodične vrijednosti u vaspitanju djece, kao što su poštovanje, obzirnost, samopouzdanje i radoznalost.

Autoritarna porodica

Vrednujući paralelan sistem vrijednosti u porodičnom vaspitanju djece: „samostalnost ili poštovanje“, „poslušnost ili samopouzdanje“, „dobro ponašanje ili obzirnost“ i „lijepo ponašanje ili radoznalosti“ kod roditelja, Feldman je sa ovim testom otvorio mogućnosti da sa velikim stupnjem neutralnosti i

vjerovatnoće detektuje potencijalni profil autoritarnosti roditelja – (ličnosti ispitanika). U koliko bi ispitanici u vaspitanju svoje djece prednost davali „samostalnosti djeteta“ u odnosu na „poštovanje“ prema drugima, ili „dobrom ponašanju“ djeteta u odnosu na njegovu „obzirnost“ prema drugima, ili „poslušnosti djeteta“ u odnosu na „samopouzdanje djeteta“, ili pak „lijepom ponašanju“ djeteta u odnosu na njegovu „radoznalost“, to je, po Feldmanu, sasvim izvjesno pokazivalo da ti ispitanici (roditelji) naginju ka sistemu vrijednosti u vaspitanju djece u kojem se posebno cijeni hijerarhija, red, čvrsta ruka, tradicionalna usklađenost, poslušnost i konformizam, što čini glavne reference autoritaraca (nacionalista), u odnosu na druge porodične vrijednosti u vaspitanju djece.

Sad je postojao način da se identificiraju pojedinci koji latentno ispoljavaju autoritarne (nacionalističke) tendencije u okviru porodičnih sistema vrijednosti, što je stvaralo mogućnost praćenja kako se autoritarne (nacionalističke) tendencije pojedinaca ili grupe usklađuju sa svim drugim preferencijama, uključujući tu i političke preferencije birača. Ovaj socijalni eksperiment omogućio će da se efektivnije mogu pratiti procesi u promjeni prirode biračkog tijela i procesi funkcioniranja autoritarizma i rastakanja demokratskog sistema, što je druge istraživače navelo na zaključak da se potencijalni izvor autoritarizma i nacionalističkih orijentacija kod čovjeka najčešće, ako ne i isključivo, formiraju u okviru porodičnih sistema vrijednosti i užeg socijalnog okruženja.

Kroz savez krajnje desničarskih vlada od Indije do Mađarske, od Filipina do Argentine, od Izraela do USA, pa sve do Rusije, stvara se „Novi autoritarni svijet“ u kojem je znatno sužen prostor za prava i slobode čovjeka. Ciljano masovno ubijanje djece u Ukrajini (650 ubijene djece), u Gazi (ubijeno 16.314 djece), u Iranu (samo u jednom udaru ubijeno 160 djevojčica učenica škole u Minabu), povezivanje svetih religijskih knjiga s autoritarizmom, nativizmom i općim nasilništvom, dovodi do još žestocijeg kulturnog i duhovnog ratovanja u 21 stoljeću, koliko na obrascu propadanja liberalne demokracije i demoralizacije svijeta, toliko i na vlastitim toksičnim emocionalnim oscilacijama čovjeka.

„U tom ratovanju pristalice liberalizma nemaju drugog izbora nego da se bore protiv ovoga i na duhovnom i kulturnom planu, da pokažu da je pluralizam suprotnost dekadenciji i da je duhovno bogat, praktično efikasan način za podizanje ljudskog dostojanstva i vođenje koherentnog društva.“